

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА

УДК 343.982

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2024.3.31>

Бондар В. С.,

кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Національної академії Служби безпеки України

ПРО РАЦІОНАЛІЗАЦІЮ ПОШУКОВО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ЗА ФАКТАМИ ОКРЕМИХ ВИДІВ ЗЛОЧИНІВ, ПІДСЛІДНИХ ОРГАНАМ БЕЗПЕКИ

Анотація. Досліджено питання раціоналізації пошуково-пізнавальної діяльності під час проведення обшуку за фактами окремих видів злочинів, підслідних органам безпеки.

Класифіковано певні групи об'єктів пошуку як засобів раціоналізації пошуково-пізнавальної діяльності під час проведення обшуку у кримінальних провадженнях, передбачених статтями 109–1142, 436–442, 447 КК України, підслідних, згідно з ч. 2 ст. 216 КПК України, у тому числі електронні девайси для аналізу навколишнього середовища (безпілотні літальні апарати, сенсори руху, прилади нічного бачення або тепловізори, інструменти для цифрового стеження, трекери GPS, які можуть встановлюватись на транспортні засоби для спостереження за переміщеннями правоохоронців або інших осіб; фальшиві базові станції (IMSI-catchers), а також рідкісні або спеціалізовані речі:

- засоби нейтралізації сигналів камер відеоспостереження (лазерні пристрої для осліплення камер або системи генерації туману для тимчасового затуманення приміщення;
- фальшиві предмети, які маскуються під звичайні, наприклад, книги-сейфи, звичайні побутові предмети з прихованими відділеннями для зброї або інших заборонених предметів;
- засоби для спотворення слідів дактилоскопічного походження: силіконові форми з чужими відбитками або спеціальні рукавички для приховування власних.

Зазначено, що як джерела отримання інформації про об'єкти пошуку виступають: а) протоколи оглядів місць подій, моделі слідів; б) оперативна інформація; в) криміналістичні обліки та колекції; г) висновки судових експертиз, що досліджують об'ємний ідентифікаційний зв'язок, тобто співвідношення слідів та об'єктів, властивості яких у них відображені до однієї групи (класу, роду, виду); г) технічні паспорти, гарантійні талони; д) показання свідків, потерпілих, інших підозрюваних тощо.

Ключові слова: злочини у сфері національної безпеки держави, кримінальне провадження, обшук, пошуково-пізнавальна діяльність.

Bondar V. S. On the rationalization of search and recognition activities during a fact-based search of certain types of crimes subject to security authorities

Abstract. The issue of rationalization of search and cognitive activity during the search based on the facts of certain types of crimes investigated by the security authorities has been studied.

Certain groups of search objects are classified as means of rationalizing search and cognitive activities during searches in criminal proceedings, provided for in articles 109–114-2, 436–442, 447 of the Criminal Code of Ukraine, under investigation, in accordance with Part 2 of Art. 216 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, including electronic devices for environmental analysis (unmanned aerial vehicles, motion sensors, night vision devices or thermal imagers, digital tracking tools, GPS trackers that can be installed on vehicles to monitor the movements of law enforcement officers or other persons; fake base stations (IMSI-catchers), as well as rare or specialized things:

- means of neutralizing signals from video surveillance cameras (laser devices for blinding cameras or fog generation systems for temporary fogging of the room);
- fake objects that are disguised as ordinary ones, for example, safe books, ordinary household objects with hidden compartments for weapons or other prohibited objects;

– means for distorting traces of dactyloscopic origin: silicone forms with other people's prints or special gloves to hide your own.

It is noted that the following are the sources of obtaining information about search objects: a) inspection protocols of event sites, trace models; b) operational information; c) forensic records and collections; d) conclusions of forensic examinations examining the three-dimensional identification relationship, i.e. the ratio of traces and objects, the properties of which are mapped to the same group (class, genus, species); e) technical passports, warranty cards; e) testimony of witnesses, victims, other suspects, etc.

Key words: *crimes in the sphere of national security of the state, criminal proceedings, search, search and investigative activities.*

З початку повномасштабного російського вторгнення в Україну одними з найбільш поширених видів кримінально-протиправної поведінки громадян є посягання на безпеку держави шляхом вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

На тлі війни суб'єкти формування правової політики намагаються вдосконалити наявний порядок кримінального провадження, запровадити інноваційні механізми та процесуальну форму проведення процесуальних дій загалом та обшуку житла чи іншого володіння особи зокрема. Обшук є одним з обов'язкових елементів методик розслідування злочинів, передбачених статтями 109–114-2, 436–442, 447 КК України, підслідних, згідно з ч. 2 ст. 216 КПК України слідчим органів безпеки, у зв'язку з чим законодавець приділяє йому неабияку увагу.

Якісне та швидке розслідування цих кримінальних правопорушень є пріоритетним завданням для Служби безпеки України, яке виконується, у тому числі шляхом проведення обшуку, який у даних кримінальних провадженнях є обов'язковою складовою відповідних алгоритмів розслідування.

Верховною Радою України 14.04.2022 прийнятий Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» № 2201-IX, які стосуються у тому числі й нормативної регламентації проведення обшуку в умовах воєнного стану. При цьому редакція статті 615 Кодексу, що встановлює особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану, зазнавала неодноразових змін.

Слід також зазначити, що до ст. 236 КПК України внесено істотні зміни і доповнення

Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам» від 15.03.2022. Зокрема, змінено процедуру проведення обшуку житла та іншого володіння особи, пов'язану з можливістю доступу до комп'ютерних систем або їх частин та мобільних терміналів під час проведення обшуку.

З урахуванням викладеного, аналіз практики застосування процесуального законодавства засвідчив, що імплементація зазначених вище та інших процесуальних новацій суттєво вплинула на усталену практику організації й здійснення даної СРД у кримінальному провадженні.

Вибірковий контент-аналіз слідчої та судової практики, що був проведений за вказаними вище категоріями кримінальних проваджень (справ), засвідчив наявність конкретних проблем у правозастосуванні норми, яка регулює таку СРД як обшук.

Постановка завдання. Враховуючи, що обшук є однією з основних слідчих (розшукових) дій, яка дає можливість отримати у встановленому законом порядку предмети та документи, що в подальшому можуть використовуватися як докази, зібрати відомості про інші фактичні обставини, які мають значення для ефективного виконання завдань кримінального провадження, а також зважаючи на назрілу актуальну необхідність поглибленого вивчення означеного питання майбутніми фахівцями-юристами, автор присвятив дану статтю раціоналізації пошуково-пізнавальної діяльності під час проведення обшуку за фактами окремих видів злочинів, підслідних органам безпеки.

Результати дослідження. Раціоналізації пошуково-пізнавальної діяльності суб'єктів досудового розслідування під час проведення обшуку житла та іншого володіння особи у кримінальних провадженнях, підслідних органам безпеки сприятиме усвідомлення останніми понять об'єктів обшуку та пошуку.

Об'єкт обшуку – це те місце, де здійснюються пошукові дії, межі якого відображено у процесуальних документах.

З урахуванням слідчої та судової практики найбільш поширеними об'єктами обшуку слід визначити:

– житлові приміщення (квартири, будинки, дачі, номери готелів). Як правило, це місця фактичного проживання та реєстрації підозрюваних осіб або їх зв'язків;

– не призначені для проживання загальнодоступні та службові приміщення (адміністративні будівлі, режимні об'єкти, офіси, склади, торговельні зали та підсобні приміщення магазинів, трансформаторні станції). Ними є місця реєстрації юридичних осіб, місця фактичного розташування офісних приміщень, аналогічні місця щодо контрагентів цієї юридичної особи, місця розташування потужностей виробництва, приміщення, де функціонують, наприклад, незаконні «Bitcoin ферми» для майнінгу криптовалют, суб'єкти підприємницької діяльності з ознаками фіктивності та їх контрагенти тощо);

– ділянки місцевості (парко-місця, присадибні ділянки, городи, сади, парки, лісосмуги, ліси та ін.);

– транспортні засоби (човни, автомобілі, причепа, мотоцикли, купе, плацкартні місця, СВ у вагонах потягів, каюти на судні або кораблі та ін.);

– живу людину (тіло або його порожнини, одяг, взуття, інші речі).

Об'єктами обшуку можуть бути ті самі приміщення, у яких проводився тимчасовий доступ до речей і документів. Зокрема, ч. 1 ст. 166 КПК України передбачена можливість постановити ухвалу про дозвіл на проведення обшуку у разі невиконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів [1, с. 38].

Таким чином, *об'єктом обшуку* може бути будь-яке місце, де знаходяться знаряддя злочину, гроші, цінності та інше майно, які мають

значення для кримінального провадження. Житлове приміщення чи інше володіння, в аспекті ст. 30 Конституції України, особи є саме такими об'єктами, з тією лише різницею, що в них ще й знаходить свій прояв особисте життя людини.

Згідно положення ч. 2 ст. 233 КПК України, під *житлом* особи варто розуміти будь-яке приміщення, що знаходиться у постійному або тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення й правового статусу, та пристосоване для постійного чи тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі інші складові частини такого приміщення. Не відносяться до житла ті приміщення, які спеціально призначені для утримання осіб, права і свободи яких обмежені за законом. Під іншим володінням особи варто розуміти транспортні засоби, земельні ділянки, гаражі, інші будівлі чи приміщення побутового, господарського, виробничого, службового або іншого призначення, що перебувають у володінні особи.

Законодавець уникнув вичерпного переліку об'єктів людського буття, які можуть визнаватися житловим приміщенням або іншим володінням. Зрозуміло, що однаковим статусом недоторканності наділені як квартири чи будинки, так і транспортні засоби, гаражі, земельні ділянки, інші будівлі або приміщення побутового, господарського, виробничого службового або іншого призначення, котрі знаходяться у володінні особи. Проблемою є відмежування поняття житла, в аспекті його визначення у ст. 30 Конституції України, від інших об'єктів володіння особи.

Варто пам'ятати, що житло чи інше володіння особи, у контексті ст. 30 Конституції України, є тими місцями, де, як ніде, знаходить свій матеріальний прояв особисте життя людини. За своєю сутністю ці об'єкти людського буття є великими контактними зонами особистих елементів із оточуючим світом. Якщо за місцем роботи чи в інших громадських місцях можуть відобразитися лише окремі форми прояву особистого життя людини, пов'язані, наприклад, із зовнішнім виглядом чи поведінкою особи, то у житлі або володінні можна углядіти цілий комплекс таких проявів. Саме вони, у межах житла чи

іншого володіння, набувають прихованого від оточуючих характеру. Адже кожна особа протягом свого життя має природне право на власну таємницю. Через це житлове приміщення й інше володіння особи вважають зонами її так званої територіальної приватності, які потребують безумовної державної охорони, при чому, у першу чергу, від зазіхань державних службовців. Завдяки здатності юридично закріплювати межі особистого життя, категорія «житла» набула відповідної «прописки» і у ст. 162 КК України, котра, відповідно виступає однією із законодавчих гарантій захисту прав людини, передбачених ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також ст. 30 Конституції України [2].

У криміналістичній літературі житло та інші володіння особи розглядаються як приміщення, що мають конструктивно-змістовні особливості, котрі варто враховувати під час їх дослідження й проведення в них пошукових дій. Як правило, до них відносять квартири, будинки, котеджі, дачі, сараї, гаражі тощо.

На житло та інші прирівняні до нього приміщення поширюється особливий правовий режим, імплементований та закріплений на законодавчому рівні. Так, згідно ст. 30 Конституції України кожному гарантується недоторканність житла або іншого володіння особи. Згідно ст. 13 КПК України не допускається проникнення до житла або до іншого володіння особи, а також проведення в них огляду або обшуку інакше як за вмотивованим судовим рішенням. Лише у невідкладних випадках, що пов'язані із врятуванням життя людей і майна або з безпосереднім переслідуванням осіб, що підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, визначений у законі, порядок проникнення до житла або іншого володіння особи, здійснення в них огляду й обшуку.

На міжнародному нормативному рівні вказане право унормоване в ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 р. (далі – КЗПЛ), згідно положень якої кожна особа має право на повагу до свого приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції. Органи державної влади не мають права втручатись у здійснення цього права, за винятком тих випадків,

коли таке втручання здійснюється відповідно із законом та є необхідним в демократичному суспільстві у інтересах національної й громадської безпеки або економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням та злочинам, а також для захисту здоров'я, моралі, прав і свобод інших осіб.

Для належного дотримання вимог, унормованих в Конвенції, суб'єктам, уповноваженим на здійснення досудового розслідування, доцільно також враховувати правову позицію Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), сформульовану ним у таких рішеннях, як «Ратушна проти України», «Поліщук проти України», «Васильчук проти України», «Головань проти України», «Смирнов проти Росії» та ін., в яких йдеться про допустимість доказів, отриманих під час обшуку.

Як зазначалося раніше, поняття житла, іншого володіння особи визначене у ч. 2 ст. 233 КПК. Досліджуючи їх зміст, слід враховувати, що в постанові Пленуму ВСУ від 28 березня 2008 р. № 2 «Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства» звернена увага на те, що відповідно до практики ЄСПЛ вжитим у п. 1 ст. 8 КЗПЛ поняттям «житло» охоплюється не лише житло фізичних осіб, а й поширюється на офісні приміщення, що належать таким особам, та офіси юридичних осіб, їхні філії й інші приміщення (рішення ЄСПЛ у справах «Нємєц проти Німеччини» від 16 грудня 1992 р., «Бук проти Німеччини» від 28 квітня 2005 р.). Взагалі ЄСПЛ робить акцент на універсальності поняття «житло», для визначення якого слід застосовувати критерій того, що особа відчуває себе «вдома», тобто, охороні підлягає не саме помешкання, а право людини на спокій у цьому приміщенні.

Тож під *житлом*, у аспекті застосування вітчизняного кримінального процесуального законодавства, варто розуміти:

1) власний будинок з приміщеннями, що призначені для постійного або тимчасового проживання в них, а також ті приміщення, котрі хоча і не призначені для постійного або

тимчасового проживання, але є складовими частинами такого будинку;

2) будь-яке житлове приміщення, незалежно від форми власності, котре належить до житлового фонду й використовується для постійного чи тимчасового проживання – будинок, окрема кімната в будинку чи квартирі, квартира в будинку будь-якої форми власності тощо;

3) будь-яка забудова або інше приміщення, котрі не належать до житлового фонду але пристосовані для тимчасового проживання – садовий будинок, дача, номер у готелі, кімната у гуртожитку, палати в стаціонарних лікувальних закладах, купе, плацкартні місця, СВ у вагонах потягів, каюти на судні або кораблі та ін.;

4) офісні приміщення, що належать фізичним особам, та офіси юридичних осіб, їхніх філій, а також інші приміщення (*від авт.* – встановлюється у кожному конкретному випадку).

Відповідно до вимог ст. 17 Закону України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» (зі змінами від 03 жовтня 2017 р.), потрібно зважати на те, що згідно практики ЄСПЛ поняттям «житло» в п. 1 ст. 8 КЗПЛ (Рим, 4 листопада 1950 р.) охоплюється не лише житло фізичних осіб, але й інші об'єкти, зокрема офісні приміщення.

Під *іншим володінням особи* слід розуміти такі природні чи штучно створені об'єкти, які за своїми властивостями не відповідають поняттю житла, але відповідають певним критеріям: цільове призначення або придатність постійно чи тимчасово в них (на них) перебувати або зберігати та приховувати певні предмети (речі, цінності). Іншим володінням особи є, зокрема, сарай, гараж, земельна ділянка, інші господарські будівлі або будівлі виробничого чи побутового призначення, камерисховища вокзалу чи аеропорту, індивідуальні банківські сейфи, транспортні засоби тощо [3, с. 139].

Чинний КПК України (гл. 20) не виокремлює норму, яка регламентувала б процесуальний порядок обшуку особи. Водночас, звернення до окремих положень КПК дає підстави визначити такі випадки проведення обшуку особи:

1) під час затримання особи у порядку, передбаченому частиною третьою ст. 208 КПК України з дотриманням правил, передбачених частиною сьомою статті 223 і статтею 236 цього Кодексу;

2) під час проведення обшуку житла чи іншого володіння особи у порядку, передбаченому частиною п'ятою ст. 236 КПК України [4, с. 133–137].

Про особистий обшук також йдеться у ч. 6 ст. 208 КПК України, а також у ст.ст. 298-2, 298-3 КПК України.

Обов'язковими умовами проведення особистого обшуку особи, затриманої в порядку ч. 3 ст. 208 КПК України є:

1) проведення обшуку особи уповноваженими службовими особами (слідчим, прокурором);

2) обов'язкова участь не менше двох понять незалежно від застосування технічних засобів фіксування (ч. 7 ст. 223 КПК України);

3) здійснення обшуку особами тієї самої статі у присутності адвоката, представника на вимогу такої особи. (ч. 5 ст. 236 КПК України);

4) під час обшуку може бути тимчасово вилучене майно затриманої особи, в порядку, передбаченому статтями 207, 208, 298-2 (ст. 168 КПК України).

5) обов'язкова фіксація у відповідному протоколі ходу і результатів особистого обшуку (ч. 5 ст. 236 КПК України).

Окремими авторами достатньо обґрунтовано виокремлюються потенційні ситуації необхідності проведення обшуку особи, процесуальний порядок проведення яких не передбачений чинним КПК України:

– коли в слідчого, прокурора виникає необхідність в проведенні обшуку осіб, які не перебувають у певному житлі чи володінні;

– відсутні фактичні підстави для здійснення обшуку житла чи іншого володіння особи;

– відповідна особа не має статусу підозрюваного у кримінальному провадженні, що виключає можливість застосування положень ст. 208 КПК України [5, с. 160–165].

У рішенні ККС ВС від 13 лютого 2020 року у справі № 755/6685/17 зазначається, що «Обшук особи фактично не є окремою слід-

чою дією, а поглинається такою дією, як затримання чи обшук житла (Уповноважена службова особа, слідчий, прокурор може здійснити обшук затриманої особи з дотриманням правил, передбачених ч. 7 ст. 223 і ст. 236 цього Кодексу (ч. 3 ст. 208 КПК України). За рішенням слідчого чи прокурора може бути проведено обшук осіб, які перебувають в житлі чи іншому володінні, якщо є достатні підстави вважати, що вони переховують при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження (ч. 5 ст. 236 КПК України)» [6].

Цікавою в контексті встановлення мети та підстав обшуку особи у випадку затримання є відповідна правова позиція Другої судової палати ККС ВС, подана у постанові від 14.03.2023 у справі № 135/638/21, який з цього приводу зазначив: «Колегія суддів зазначає, що особистий обшук є складовою процесу затримання і, таким чином, законне затримання саме собою дає підстави для проведення особистого обшуку. Більше того, слід взяти до уваги, що особистий обшук затриманої особи є необхідним, крім фіксації доказів правопорушення, також для забезпечення безпеки як осіб, що затримують, так і інших осіб, включаючи саму затриману особу. Тому особистий обшук, як правило, проводиться невідкладно після затримання. Затримання в порядку статей 207 або 208 КПК України, за визначенням, є несподіваною для його учасників подією. Оскільки закон надає органам правопорядку повноваження за певних умов проводити затримання без попереднього судового дозволу, це означає, що законодавець визнає непередбачуваність обставин, які зумовлюють таке затримання» [7].

КПК України наділяє житло та інше володіння особи однаковим режимом недоторкості.

Об'єкт пошуку – те, що потрібно відшукати, виявити. Такі об'єкти можуть відображати на собі різні прояви розслідуваної кримінально-релевантної події і, в силу цього відносяться до носіїв криміналістично значущої інформації.

У загальному розумінні об'єктами пошукової діяльності під час обшуку є люди,

знаряддя кримінального правопорушення, предмети кримінально-правового посягання, трупи, сліди й інші об'єкти живої та неживої природи, що мають значення для розв'язання різноманітних криміналістичних завдань та прийняття процесуальних рішень.

В процесі обшуку підлягають відшукуванню предмети, які можуть стати документами або речовими доказами (ч. 2 ст. 84 КПК). Характер об'єктів пошуку знаходиться в залежності від виду кримінального правопорушення і його особливостей. З огляду на механізм кримінально-протиправної діяльності кримінальних правопорушень, підслідних органам безпеки можна виокремити наступні типові групи предметів (речових доказів):

1. *Знаряддя і засоби вчинення та приховування кримінального правопорушення:*

- вогнепальна і холодна зброя, вибухові пристрої, вибухові речовини, отруйні високотоксичні речовини, а також їх компоненти, гранати, шашки, міни, різні матеріали, аналогічні огляду місця події, слюсарні інструменти, боєприпаси, своєчасне виявлення яких має велике значення у запобіганні та розслідуванні злочинів, передбачених ст.ст. 111, 113, 115, 258, 258-3, учинених у різних формах альтернативної кримінально-протиправної поведінки та реальної чи ідеальної сукупності;

- предмети, спеціально виготовлені для вчинення кримінального правопорушення:

- пристрої для подачі радіосигналів для ініціювання вибуху;

- електросхеми, детонатори;

- засоби подолання систем контролю доступу в приміщення чи транспортний засіб: код-граббери, підібрані/підроблені ключі, відмички, амперметри;

- предмети, зберігання або використання яких заборонено або потребує спеціального дозволу – травматична, мисливська, нагородна, спортивна зброя, певні види електрошокерів, радіоактивні засоби, наркотичні засоби, прекурсори тощо;

- предмети, які застосовуються у побуті, у виробничій або іншій легальній діяльності – кухонний ніж, сокира, молоток, напилки, плоскогубці, будь-які затиснення, токарні станки, які можуть використовуватися для пере-

робки, ремонту або виготовлення вогнепальної зброї;

- транспортні засоби – якщо вони використовувались для досягнення того чи іншого злочинного результату;
- предмети з символікою незаконних збройних формувань: прапори, нашивки, документи, що підтверджують участь у таких групах.

2. Предмети, що зберегли на собі сліди кримінального правопорушення:

- комп'ютерна техніка, мобільні телефони (радіопередавачі, супутникові телефони та інше комунікаційне обладнання), smart-годинники особисті апаратні криптовалютні мультивалютні гаманці, «холодні гаманці» – спеціалізовані пристрої для збереження криптовалюти (можуть мати вигляд канцелярського приладу), матеріальні об'єкти (носії) таємної (секретної) інформації, накопичувачі інформації – сервери зі а) встановленим програмним забезпеченням PureVPN, призначеним для доступу до мережі Інтернет з використанням, зокрема, IP-адрес російської федерації та інформаційними матеріалами; б) ознаками авторизованого доступу до інтернет-сторінок соціальних мереж; в) програмним та технічним обладнанням з використанням SIP, IP-телефонії, VoIP [8, с. 92–97]; г) зі встановленими гаманцями, на сервісах, якими керують постачальники послуг віртуальних активів (VASP), наприклад, криптобіржі; г) зі встановленими програмами (додатками), що можуть вказувати на використання віртуальних активів або нещодавню історію доступу до VASP, додатки шифрування даних або прихованого обміну повідомленнями, наприклад, месенджери з функцією самознищення повідомлень або анонімні мережі (Tor); д) накопиченими даними про фінансові чи інші операції, вірогідно, були здійснені:

– передбачені ч. 1 ст. 111-1 КК України публічні висловлювання. Наприклад, при проведенні обшуку за місцем помешкання особи, яка розмістила протиправний контент в соціальній мережі, або у осіб, причетних до цього, на комп'ютерних пристроях цих осіб можуть бути відеоролики, фотографії та листування по e-mail, яка відповідає характеру

діяння, а в електронному журналі (log-файлі) його комп'ютера можуть бути дані про ресурс, до якого здійснювався доступ (соціальна мережа), дата, час початку та закінчення доступу [9, с. 45];

– публічні заклики до насильницької зміни, повалення конституційного ладу України (ст. 109 КК України);

– поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, передбачені ст. 114-2 КК України;

– використання альтернативних способів фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України, передбачене ст. 110-2 КК України, вчинене з використанням цифрових (віртуальних)¹ активів і технології «блокчейн», котрі працюють на таких популярних платформах (мережа), як «Bitcoin», «Ethereum», «Ripple», «Litecoin», «EOS», «BitcoinCash» та ін.;

– передача або збирання відомостей, що становлять державну таємницю України, передбачена ст. 114 КК України (шпигунство), яка в окремих випадках може вчинятися шляхом протиправного втру-

¹ Згідно з Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму й фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» закріпив у пункті 13 частини 1 статті зміст категорії «віртуальний актив», яким є цифрове вираження вартості, яким можна торгувати в цифровому форматі або переказувати та яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей. Відповідно до пункту 1 частини 1 статті 1 Закону України «Про віртуальні активи» віртуальний актив – нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав. Зазначений закон не містить визначення категорії «криптовалюта», проте з аналізу ознак віртуального активу виходить, що криптоактив відповідає закріпленому визначенню за своїми характеристиками. Найбільш відомими криптовалютами є біткоїн (BTC), Ethereum (ETH), Tether (USDT), Tron (TRX).

чання в роботу ЕОМ, автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку, розголошення державної таємниці (ст. 328 КК України), втрата документів, що містять державну таємницю (ст. 329 КК України), розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, за відсутності ознак державної зради (ст. 422 КК України) та ін.;

– комунікація та координація дій співучасників, планування, отримання інструкцій, маршрути пересування на стадії підготовки та вчинення зазначених та інших кримінальних правопорушень;

- електронні девайси для аналізу навколишнього середовища:

- безпілотні літальні апарати (використовуються для розвідки місцевості або для спостереження за органами правопорядку);

- сенсори руху (можуть використовуватись для охорони території, де зберігаються незаконні предмети, або для раннього виявлення сторонніх осіб;

- прилади нічного бачення або тепловізори (використовуються для координації кримінально-протиправних дій у темний час доби або на складній місцевості);

- інструменти для цифрового стеження:

- трекери GPS: можуть встановлюватися на транспортні засоби для спостереження за переміщеннями правоохоронців або інших осіб;

- шпигунські програми для смартфонів або комп'ютерів (використовуються для несанкціонованого збирання інформації або контролю за особами);

- фальшиві базові станції (IMSI-catchers): використовуються для перехоплення телефонних розмов або повідомлень;

- комплектуючі деталі до комп'ютерного обладнання та засобів комунікації;

- цифрові модеми провідного та безпроводного Інтернет-зв'язку;

- комплектуючі частини (деталі) зброї та боєприпасів (у тому числі заготовки, глушники, руків'я, цівки, прицільні пристосування, «обвіси», дульні пристрої), які вказують на факти підготовки до вчинення злочинів, незаконне ремонт/відновлення/виготовлення, а також приховання слідів після застосування

вогнепальної зброї («шунтування») (ілюстр. № 1, 2) [10, с. 462];

- спеціальні предмети для приховування зброї чи вибухівки: валізи, контейнери з подвійним дном, спеціально модифіковані предмети, які виглядають нешкідливими, але приховують речі, обіг яких заборонений;

- хімічні речовини та матеріали: вибухові речовини (як у чистому вигляді, так і їх компоненти, включно з хімікатами, що можуть бути використані для виготовлення саморобних вибухових пристроїв); токсичні речовини та їх прекурсори (можуть бути використані для виготовлення отрут або хімічної зброї); легально придбані хімічні речовини (наприклад, добрива, які можуть використовуватись у якості компонентів для виготовлення вибухових речовин);

- кліше з підписами фізичних осіб, які можуть бути проставлені на видаткових ордерах або чисті аркуші з підписами або печатками;

- записи, паролі, логіни, ключові слова, або інші види доступу (у паперовому та електронному виді: приватні ключі чи початкові коди відношення – seed-фрази або VIP39 для відновлення доступу криптогаманця) до електронних чи особистих криптовалютних гаманців, на які надходять відповідно електронні грошові кошти або криптовалюти, або з яких надалі вони виводяться у легальний обіг, онлайн-бірж, інструменти для подолання систем безпеки (можуть свідчити про підготовку для злочинів у сфері використання комп'ютерів, зламу систем або шифрування небезпечної інформації);

- спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації, використанні для збирання або передачі інформації, що становлять державну таємницю (сканери радіочастот, пристрої для прослуховування телефонних розмов або отримання даних з інших джерел);

- засоби глушіння мобільного зв'язку, GPS-сигналів або інших форм комунікації, які можуть використовуватись для дезорієнтації правоохоронців або захисту від виявлення;

- засоби цифрового відео- та аудіозв'язку (веб-камери, мікрофони тощо);

- фото-, відеотехніка (якщо комунікація між співучасниками диверсії, шпигунства чи іншого кримінального правопорушення здійснювалася у відео- або фото- форматі);

- банківські кредитні картки українських і закордонних банківських установ, банківських установ держави-агресора, за допомогою яких здійснюється виведення та легалізація отриманих внаслідок кримінально-протиправної діяльності грошових коштів;

- інші засоби доступу до рахунків, на які або з яких перераховуються віртуальні/цифрові активи;

- картки поповнення рахунку операторів Інтернет-зв'язку та стільникового телефонного зв'язку;

- телефонні SIM-картки операторів стільникового телефонного зв'язку, зарядні пристрої, кабелі, які можуть містити важливу інформацію про контакти та комунікації;

- використані пластикові пакування карток поповнення рахунку операторів Інтернет-зв'язку та SIM-карток операторів стільникового телефонного зв'язку;

- одяг та взуття підозрюваного, потерпілого, свідка, які містять сліди контактної взаємодії: біологічного походження, мікрооб'єкти, продукти пострілу/вибуху, частинки ґрунту; предмет, цілісність якого порушена, але знайдений на місці пригоди фрагмент гармонійно доповнює його (предмет одягу, взуття, шматки тканини, газети) або який складає єдине ціле – комплект (панчохи, рукавички);

- предмети, в яких зберігалась первинна сировина для виготовлення наркотичних

засобів, частини вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухових та отрутних речовин тощо (пакування);

- засоби захисту: бронежилети, каски, захисні комплекти: (які використовуються злочинцями для захисту під час небезпечних операцій, у тому числі під час організації терористичних актів або інших збройних нападів);

- спеціальне обладнання для захисту від хімічних чи біологічних загроз: протигазу, костюми для захисту від токсичних речовин;

- транспортні засоби:
  - автомобілі, мотоцикли, вантажівки: транспорт, який може використовуватися для транспортування зброї, вибухівки або інших заборонених предметів, а також втечі з місця злочину;

- спеціально модифіковані транспортні засоби, наприклад, автомобілі з прихованими відділеннями для перевезення заборонених предметів.

Під час розслідування державної зради типовими об'єктами пошуку переважно є засоби комунікації та носії інформації для збереження даних. *Так, у вироку, постановленому 06 лютого 2023 року у судовій справі № 760/6074/22 у кримінальному провадженні № 22022101110000041 за обвинуваченням особи у скоєнні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 111 КК України, ключовими речовими доказами стали вилучені під час обшуку мобільний телефон та ноутбук обвинуваченого, які містили відеозаписи, фотознімки, файли та сліди файлів з інформацією про військові формування ЗС*

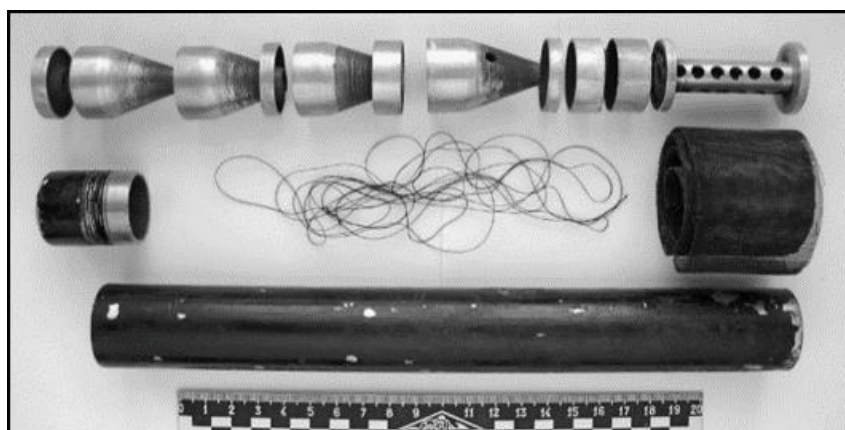
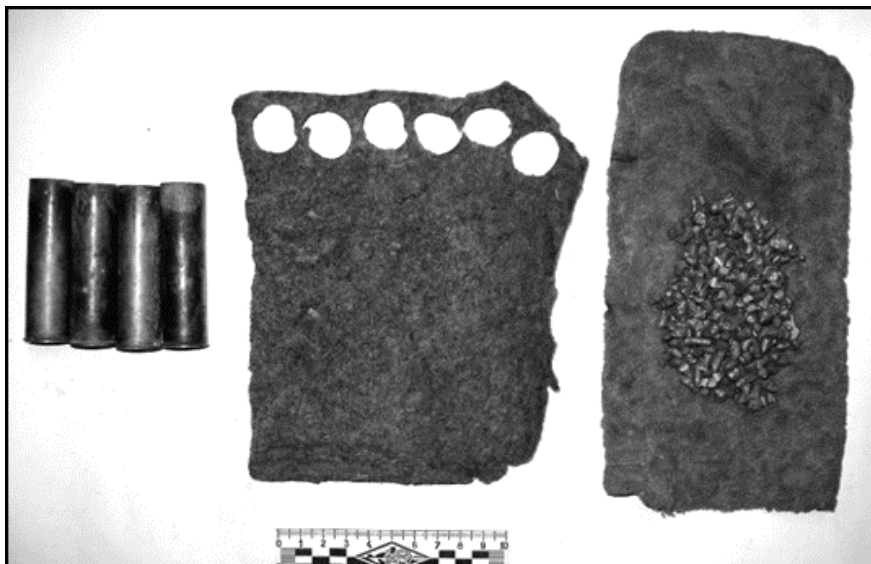

Рис. 1. Елементи саморобного пристрою зниження рівня звуку пострілу (глушника)

Рис. 2. Зліва направо: гільзи патронів до гладкоствольної мисливської зброї 16-го калібру, фрагмент повсті, з якого виготовлено клейтухи, призначені для саморобного спорядження патронів до гладкоствольної мисливської зброї та саморобна картеч діаметром 6,4–6,6 мм і картеч-«січка»

України із зазначенням координат розташування, які були передані представникам російської федерації для проведення підривної діяльності проти України, а також про листування з різних месенджерів, зокрема, «Telegram», де розповсюджена інформація антиукраїнського характеру. Завдяки отриманим доказам винному призначене покарання у вигляді позбавлення волі строком на 15 (п'ятнадцять) років, з конфіскацією майна, яке належало йому на праві власності.

3. Предмети, здобуті у результаті вчинення кримінального правопорушення (гроші або цінності, які є предметом неправомірної вигоди, легалізації, фінансування терористичної або іншої кримінально-протиправної діяльності, отримані за передачу або збирання з метою передачі іноземній державі, іноземній організації або їх представникам відомостей, що становлять державну таємницю, які були предметом контролю за вчиненням злочину зі слідами спеціальних хімічних речовин тощо).

4. Інші предмети, які слугують засобом для встановлення обставин події кримінального правопорушення (фотознімки, записні книжки, листівки, малюнки, носії інформації, робочі записи про планування зустрічей, адрес зустрічей, контактних даних співучас-

ників тощо), речі, котрі допомагають змінити зовнішність (перуки, контактні лінзи, грим, підроблені татуювання) та уникнути розпізнавання, а також рідкісні або спеціалізовані речі:

- засоби нейтралізації сигналів камер відеоспостереження (лазерні пристрої для осліплення камер або системи генерації туману для тимчасового затуманення приміщення;

- фальшиві предмети, які маскуються під звичайні, наприклад, книги-сейфи, звичайні побутові предмети з прихованими відділеннями для зброї або інших заборонених предметів;

- засоби для спотворення слідів дактилоскопічного походження: силіконові форми з чужими відбитками або спеціальні рукавички для приховування власних.

Особливу групу об'єктів пошуку складають документи.

Документом є матеріальний носій, що містить інформацію, основними функціями якого є її збереження та передавання у часі та просторі [12].

Під час обшуку підлягають виявленню документи, які стали:

- предметом злочинного посягання (документи та/або їх копії, що містять відомості, які підпадають під дію ст.ст. 1, 3, 8, 12 Закону України «Про державну таємницю» [12],

Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, затвердженого наказом Центрального управління Служби безпеки України від 23.12.2020 № 383 [13], та Розгорнуті переліки відомостей, що становлять державну таємницю, відповідному документу грифа секретності: наукові та науково-дослідні розробки у відповідних сферах, договори та/або додаткові угоди з додатками, які мають гриф обмеження доступу «Таємно»; журнали обліку вхідної і вихідної кореспонденції (реєстрації документів, що становлять державну таємницю в певний період часу), картки про допуск до державної таємниці працівників, в частині записів про ознайомлення із документами, що становлять державну таємницю в певний період часу, копії наказів про призначення на посаду певних осіб, документи, що підтверджують отримання доступу до державної таємниці певною особою тощо);

- засобом вчинення кримінального правопорушення:

- окремі аркуші, зошити, чернетки, записники тощо, в яких зафіксовані відомості щодо телефонних абонентів, електронних скриньок, отриманих коштів, робочі записи про планування зустрічей, адрес зустрічей, контактних даних співучасників, документи з печатками, штампами або підписами керівництва, маршрути пересування, будівельні схеми об'єктів, що є цілями злочину або інші тактичні плани тощо;

- література екстремістського або радикального характеру: брошури, книги, журнали або електронні версії текстів, що пропагують насильницькі ідеї або тероризм;

- паперові чеки банківських установ про отримання грошових коштів;

- реєстри руху грошових коштів у документальному вигляді щодо підприємств, які, за оперативними даними, беруть участь у легалізації чи конвертації злочинно здобутих коштів;

- договори з банком чи банківськими установами про відкриття банківського рахунку;

- установчі документи про створення підприємства, установи, організації чи фізичної особи;

- засобом приховування кримінального правопорушення: фальшиві документи (пас-

порти, посвідчення особи, водійські посвідчення);

- носіями даних щодо характеристики особи злочинця (література по вибуховій справі): документи, що свідчать про відносини між потерпілим і підозрюваним, про підготовку до скоєння вбивства, які належать потерпілому, підроблені документи, проїзні документи (квитки) до місця де було скоєно вбивство, квитанції (на здачу речей до закладів торгівлі), багаж, фотознімки потерпілого;

- носіями вільних та умовно вільних зразків почерку;

- носіями інформації, яка має значення для виконання завдань кримінального провадження: бухгалтерська, фінансово-господарська та інша документація щодо провадження незаконної діяльності та подальше виведення у легальний обіг грошових коштів, отриманих під час цієї діяльності тощо.

З приводу вилучених під час обшуку речей, слідчий допитує підозрюваного (підозрюваних) та приймає рішення щодо визнання їх речовими доказами у кримінальному провадженні.

Вирішуючи питання, що шукати, слідчий, насамперед, виходить з необхідності виявити знаряддя кримінального правопорушення, носії інформації, гроші, цінності, отримані протиправним шляхом. Проте не тільки ці предмети мають його цікавити. Під час обшуку можуть бути виявлені цінні похідні носії криміналістично значущої інформації різного характеру (пакування, різні записи, різні субстанції, з яких виготовлялися знаряддя кримінального правопорушення тощо).

Знання характеристики предметів, що розшуковуються дозволило б слідчому встановити й спосіб, яким вони приховані, обмежити коло місць, де їх потрібно шукати. Водночас характер криміналістично значущої інформації зазвичай неможна точно спрогнозувати заздалегідь. Тому й сам обшук у більшій ступені має евристичний характер.

Як джерела отримання інформації про об'єкти пошуку виступають: а) протоколи оглядів місць подій, моделі слідів; б) оперативна інформація; в) криміналістичні обліки та колекції; г) висновки судових експертиз, що досліджують об'ємний ідентифікацій-

ний зв'язок, тобто співвідношення слідів та об'єктів, властивості яких у них відображені до однієї групи (класу, роду, виду); г) технічні паспорти, гарантійні талони; д) показання свідків, потерпілих, інших підозрюваних тощо.

Висновки. Подана інформація буде сприятиме раціоналізації пошуково-пізнавальної діяльності під час проведення обшуку за фактами окремих видів злочинів, підслідних органам безпеки в умовах воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Настільна книга професійного судді (кримінальне провадження) / Н.О. Марчук, В.В. Касько, Р.О. Куйбіда, М.І. Хавронюк та ін./за ред. Н.О. Марчук. Київ: «Арт-Дизайн», 2015. С. 38.
2. Постанова ККС ВС від 12 березня 2024 року у справі № 722/151/20 (провадження № 51-71км22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117757909>.
3. Кримінальний процес України: Академічний курс: у 3 т. Т. 1: Загальна частина / [В.Т. Норм, Н.Р. Бобечко, М.В. Багрий та ін.]; за ред. акад. НАПрН України, д-ра юрид. наук, проф. В.Т. Нора, д-ра юрид. наук, проф. Н.Р. Бобечка. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2021. С. 139.
4. Баганець О.В. Обшук особи як засіб отримання доказів стороною обвинувачення у досудовому розслідуванні прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. *Вісник кримінального судочинства*. № 3. 2016. С. 133-137.
5. Смірнов О.С. Обшук у кримінальному провадженні: дис. ... докт. філос.: 081 «Право». Кропивницький, 2023. С. 160-165.
6. Постанова ККС Верховного суду від 13.02.2020 у справі № 755/6685/17. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87760561>.
7. Постанова Другої судової палати ККС ВС від 14.03.2023 у справі № 135/638/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109592913>.
8. Панченко Є.В. Досвід кіберполіції в розслідуванні злочинів, пов'язаних із віртуальними активами. *Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України* [Текст] : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 17 лист. 2023 р.) / [редкол.: С.С. Чернявський, Д. І. Овсянюк, В. В. Корольчук]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 92-97.
9. Розслідування колабораційної діяльності : практичний посібник / Є.О. Письменський, С. В. Головкін, А. В. Коваленко, В. В. Коваленко. Івано-Франківськ : ФОП Голіней О. В., 2023. С. 45.
10. Розслідування злочинів, що вчиняються у сфері обігу вогнепальної зброї та боєприпасів: навч. практич. посіб. / В.С. Бондар, О.В. Бочковий, М.В. Кривонос та ін.; за заг. ред. В.М. Комарницького, М.Г. Вербенського та А.Є. Фоменка. 2-ге вид., перероб. і доп. ТОВ «НОВІК-ПРИНТ». Київ, 2021. С. 462.
11. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 48, ст.650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> [дата звернення: 20.09.2024].
12. Про державну таємницю: Закон України від 11.01.1994 № 3855-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 16. Ст. 93. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text> [дата звернення: 20.09.2024].
13. Звід відомостей, що становлять державну таємницю, затверджений наказом Центрального управління СБ України від 23.12.2020 № 383. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0052-21#Text> [дата звернення: 20.09.2024].